

Hille'den çıkardılarsa da aynı yıl Ali tekrar şehri ele geçirdi. II. Ali, Halife Muktefi-Liemrillâh'tan aradığı desteği bulamıyınca Sultan Mesud'a itaat arz etmek zorunda kaldı (544/1149). Ali ertesi yıl ölüncce Sultan Mesud Hille'yi kumandanlarından Sâlârkerd'e verdi (545/1150), Mesud'un ölümü üzerine (547/1152) Bağdat şahnesi Mesud Bilâl şehre hâkim olduysa da Halife Muktefi'ye bağlı birlikler tarafından uzaklaştırıldı.

Hille 551'de (1156) Sultan Muhammed b. Arslan Şah'ın kumandanları tarafından ele geçirildi. Mezyediler, bu tarihten itibaren Sultan Muhammed'in bir nâibine tâbi olarak hüküm sürmeye başladılar. Selçuklular'ın Irak'ta giderek güç kaybettiikleri bir dönemde Hille, Halife Müstencid-Billâh ile müttefiki Benî Muntefik tarafından görevlendirilen birliklerce işgal edildi. Bu sırada Mezyediler'den 4000 kişi öldürüldü (558/1163); sağ kalanlar çeşitli yerlere dağıldılar. Bölgede Mezyediler'e mensup olduğu bilinen hiç kimseye hayat hakkı tanınmadı; hâkimiyetleri altındaki topraklar da Benî Muntefik'e teslim edildi. Şiîliğe büyük bir sempati duyan Mezyediler, bedevî menşeli olmalarına rağmen izledikleri politikayla iyi bir siyasetçi ve teşkilâtçı olduklarını göstermişler, karışık bir dönemde hâkimiyet alanlarını genişletmeyi ve varlıklarını sürdürmeyi başarmışlardır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Kalânîsî, *Târîhu Dimaşk* (Amedroz), s. 147, 156, 159-160, 202, 205-210, 239, 251; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntażam*, VIII, 180-181; IX, 111, 124, 132, 156, 236; *Ahbârü'd-devleti's-Selcûkiyye* (Lugal), s. 55-56, 73-75, ayrıca bk. İndeks; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân* (Cündî), II, 338-339; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, bk. İndeks; Bündârî, *Zübdetü'n-Nusra* (Burslan), s. 102-103, 117-118, 128, 165, 186, 235, ayrıca bk. İndeks; İbnü'l-Adîm, *Zübdetü'l-haleb*, II, 197-200, 221-229, 247-250; İbn Hallikân, *Vefeyât*, II, 263-265, 490-491; *Urfalı Mateos Vekayi-nâmesi* (952-1136) ve *Papaz Gorigor'un Zeyli* (1136-1162) (trc. H. D. Andreasyan), Ankara 1987, s. 268, 281; Abdülcebbar Nâcî, *el-İmâretü'l-Mezyedîyye: 387-558 h.*, Basra 1970; Bosworth, *İslâm Devletleri Tarihi*, s. 66-67; a.mlf., "Mazyad", *EI²* (İng.), VI, 965-966; Abdülkerim Özeydin, *Sultan Muhammed Tapar Devri Selçuklu Tarihi* (498-511/1105-1118), Ankara 1990, s. 45-51, ayrıca bk. İndeks; a.mlf., "Dübeys b. Sada-ka", *DİA*, X, 14; G. Makdisi, "Notes on Hilla and the Mazyadids in Medieval Islam", *JAOS*, LXXIV (1954), s. 249-262; Hidir Cäsîm ed-Dürî, "Nazârât havle mülâhazâti'd-Doktor Corc Makdîsî 'ani'l-Hille ve Benî Mezyed", *Âdâbü'r-Râfideyn*, V, Musul 1974, s. 177-189; K. V. Zetterstéen, "Mezyediler", *İA*, VIII, 208-209; a.mlf., "Sadaka", a.e., X, 24-25.

ABDÜLKERİM ÖZAYDIN

MINTAKA

(المنطقة)

Burçlar kuşağı
ve ekliptik dairesini ifade eden
eski astronomi terimi.

Sözlükte "kemer" veya "kuşak" anlamına gelen *mıntaka* kelimesi *nıntak* ve *nî-tâk* kelimeleriyle eş anlamlıdır (*Lisânü'l-'Arab*, "nṯk" md.). Tercüme faaliyetlerinden sonra gelişen İslâm astronomi terminolojisinde "daire" (Gr. *kyklos*) ve "bölge" (Gr. *zona*) mânalarını kazanmıştır. Bîrûnî, merkezinden kutupları olan bir eksenin geçtiği büyük daireye *mıntaka* denildiğini ve dairenin bu adı almasının tıpkı bir kemer yahut kuşak gibi ortada bulunmasıyla ilgili olduğunu belirtir (*el-Kânûnû'l-Mes'ûdi*, I, 54). İslâm astronomi literatüründe yaygın biçimde hem ekliptik denilen tutulum (husûf) dairesini hem de burçlar kuşağını (felekü'l-burûc, dâiretü'l-burûc; Gr. *zôdiakos kyklos*) ifade eden terim bu sebeple "muntakatü'l-burûc, muntakatu feleki'l-burûc" veya bazan "nî-taku'l-burûc" tamlamalarıyla anılır. Bununla birlikte astronomi bilginleri, 6°'lik (veya 7°) genişliğe sahip dâirevî bir bölge olarak burçlar kuşağı ile ekliptik dairesini birbirinden ayırmışlardır. Buna göre ekliptik, burçlar kuşağını tam ortasından kateden çemberi yahut bu çemberin oluşturduğu dâirevî düzlemi belirtmektedir. Burçlar kuşağını ortlayan bu çember aynı zamanda güneşin yıllık görünür hareketine ve dolayısıyla yörüngesine karşılık gelir (Hârizmî, s. 128).

Ekliptik dairesi anlamıyla *mıntaka* matematiksel astronomi açısından büyük önem taşır. Çünkü herhangi bir gök cisminin konumunu hesaplamak için başvuru koordinat sisteminin temelini oluşturmakta olup enlem (*arz*) ve boylam (*tûl*) denilen koordinatlar matematik değerlerini ekliptiğe olan nisbetleriyle kazanır. Ekliptik dairesi, enlem ve boylam, gökkürenin ekvatoru ve ekliptik dairesinin merkezinden geçen eksenin kuzey-güney kutupları birlikte sabit bir referans çerçevesi oluşturur. Ekliptik, ekvatoru bugünkü bilgilerimizle 23° 27 dakikalık bir eğim oluşturacak şekilde kesmekte, kesişim noktaları gün-gece eşitliğini ifade eden itidâl (equinox), kuzey ve güneydeki uçlar ise dönenceleri ifade eden inkılâp (solstice) noktalarını teşkil etmektedir. Buna göre gökküredeki sabit bir yıldız ya da gezegenin konumu, onun ekliptik enlem ve boylamını gösteren açı-

ların hesaplanmasıyla belirlenmektedir (bk. ARZ).

Bütün astronomi hesaplamalarının temelini oluşturan ve 360 derecelik bir dâirevî kuşak olarak kabul edilen *mıntaka* 30'ar derecelik on iki eşit kısma bölünmüş ve bu kısımlardan her birine "burç" adı verilmiştir. Bunların güneşin burca giriş tarihlerine göre sırasıyla adları şunlardır: Koç (Ar. *Hamel*, Lat. *Aries*: 21 Mart), Boğa (Sevr, *Taurus*: 20 Nisan), İkizler (Cevzâ, *Gemini*: 21 Mayıs), Yengeç (Seretân, *Cancer*: 22 Haziran), Aslan (Esed, *Leo*: 23 Temmuz), Başak (Sünbüle, *Virgo*: 23 Ağustos), Terazî (Mîzan, *Libra*: 23 Eylül), Akrep (Akreb, *Scorpius*: 22 Ekim), Yay (Kavs, *Sagittarius*: 22 Kasım), Oğlak (Cedy, *Capricornus*: 22 Aralık), Kova (Delv, *Aquarius*: 20 Ocak), Balık (Hût, *Pisces*: 19 Şubat).

1. Koç. On üç asfî, beş tâlî yıldızdan oluşur. Seretân denilen iki parlak yıldız ayın ilk menzildir. 2. Boğa. Otuz üç asfî, on bir tâlî yıldızdan meydana gelir. En parlak yıldız olan Deberân, yakınındaki beş yıldızlı kümeyle (kilâs, *hyades*) birlikte ayın dördüncü menziline (eldeberan - *Hyades*) oluşturur. Yedi yıldızlı diğer küme ise ayın üçüncü menzili olan Süreyyâ'dır (yedi kandilli Süreyyâ). 3. İkizler. On sekiz asfî, yedi tâlî yıldızdan oluşur. Parlak iki yıldızına Zîâ ve Meksûte (Castor ve Pollux) denir; bunlar aynı zamanda ayın yedinci menzlidir. Hen'a adı verilen üç yıldız ise İkizler burcunun üç yıldız ile birlikte ayın altıncı menziline teşkil eder. 4. Yengeç. Dokuz asfî, dört tâlî yıldızdan meydana gelir. Ma'lef adını taşıyan üç yıldız ayın sekizinci, bir yıldız da Aslan'ın bir yıldızıyla birlikte dokuzuncu konağıdır (tarf). 5. Aslan. Yirmi yedi asfî, beş tâlî yıldızdan oluşur. Dört yıldız ayın onuncu (cebhe), iki yıldız on birinci (zübre) ve bir yıldız da on ikinci (sarfe) menzlidir. 6. Başak. Yirmi altı asfî, altı tâlî yıldızdan meydana gelir. Beş yıldız ayın on üçüncü (avvâ), bir yıldız on dördüncü (simâk) ve dört yıldız on beşinci (gafr) menzlidir. 7. Terazî. Sekiz asfî, dokuz tâlî yıldızdan oluşur. İki yıldız ayın on altıncı menzildir (zübânâ). 8. Akrep. Yirmi bir asfî, üç tâlî yıldızdan meydana gelir. Üç yıldız ayın on yedinci (ikflî), bir yıldız da on sekizinci (kalbü'l-Akreb) ve iki yıldız da on dokuzuncu menzildir (şevle). 9. Yay. Otuz bir yıldızdan oluşur. Sekiz yıldız ayın yirminci (naâim), seyrek yıldızlı bölgesi ise yirmi birinci menzildir (belde). 10. Oğlak. Yirmi sekiz yıldızdan meydana gelir. İki yıldız ayın yirmi ikinci menzildir (sa'dü'z-zâbih). 11. Kova. Kırk iki asfî, üç tâlî yıldızdan oluşur. İki veya üç yıldız ayın

yirmi üçüncü (sa'dü'l-bula'), iki yıldız Akrep'in iki yıldız ile birlikte yirmi dördüncü (sa'dü's-suûd) ve dört yıldız da yirmi beşinci (sa'dü'l-ahbiyye) menzildir. 12. Balık. Otuz dört aslî, dört tâlî yıldızdan meydana gelir. Pegasus (el-feresü'l-a'zam) ve Andromeda (zâtü'l-kürsî) kümelerinin güneyindedir.

Bazı yıldız kümelerini çeşitli şekillere benzeterek burç adı altında güneşin ve gezegenlerin yörüngeleri etrafında toplamla düşüncesi Mezopotamya'da Sumerler'e, milâttan önce 3000'lere kadar gitmektedir. Burçların isimlerine ilk defa çivi yazılı Sumer ve Akkad tabletlerinde ve burç anlamında olmasa da ilk burç sembollerine Eski Bâbil dönemi sınıır taşlarında rastlanmaktadır. İlk burçlar kuşağı tasviri Ptolemaik dönem Mısır sanatına aittir ve Denderân'daki bir tapınakta bulunmuştur; günümüz tasvirlerinin prototipidir. Halen bütün dünyada benimsenmiş olan ve aslında stilize edilmiş burç şekillerinden ibaret bulunan sembollerin tarihçesi bilinmemekte, bunların ilk defa Ortaçağ sonlarına ait Grek el yazmalarında kullanıldığı görülmektedir. İslâm sanatında bilinen ilk burçlar kuşağı tasviri ise Emevîler'e ait Kusayru Amre kasrının hamamında, sıcaklık kubbesinin içine resmedilmiş gök haritasının çevresinde yer almaktadır (burçların İslâm öncesi, İslâm ilimler tarihi, görsel sanatları ve edebiyatı açısından geniş bilgi için bk. BURÇ).

Astrolojide büyük önemi olan mıntakada her burcun müsellesât, vücûh, büyût, şeref, hubût ve hudûd denilen nitelikleri vardır. Müsellesât ([trigona] "üçgenler"). On iki burç birbirini kesen eşkenar üçgenler oluşturacak şekilde birleştirilmiş ve meydana gelen dört üçgenden her biri anâsır-ı erbaadan birine bağlanmıştır; yani o unsuru bu üçgenin etkilediği kabul edilmektedir. Ayrıca her üçgene biri gündüz, biri gece olmak üzere yedi gezegenden ikisi hâkim yıldız olarak tahsis edilmiş, bir diğeri de refakatçi sıfatı ile bu ikisine bağlanmıştır. Gruplandırma şöyledir:

Vücûh veya Suver ([facies, decani] "süretler, görünüşler"). 30'ar derece olan on iki burcun her biri üç bölünmüş, böylece 10'ar derecelik otuz altı kısım elde edilmiştir; bunlara vücûh veya suver denir. Bu isimler doğuşları aynı zamana rastlayan burçları ifade eder. Aslında bunlar Babilonyalı Teukros'un "paranatellonta"larından başka bir şey değildir; Ebû Ma'sher el-Belhî ve diğer müslüman âlimler de bunu aynen almışlardır. Otuz altı kısımın her birine bir gezegen karşılık gelir. Meselâ Koç burcu üçe bölünür ve ilk kısmı Mars'a, ikinci kısmı güneşe, üçüncü kısmı Venüs'e verilir. Nasîrüddîn-i Tûsî *Muhtasar fî 'İlmi't-tencim* adlı astroloji kitabında (s. 55) bazılarının bir burcu dokuz bölüğünü söyler. Bu bölümlenme Batlamyus'ta yoktur, astrolojiye sonradan girmiştir. Yine Tûsî aynı eserinde (s. 57) burçların on ikiye bölündüğünü de söyler.

Büyût ([domicilia veya domus] "evler"). Ay ve güneş birer burcun, diğer gezegenler ikişer burcun hâkim yıldızıdır (yk. bk.).

Aslan	Güneş
Yengeç	Ay
Yay-Balık	Jüpiter
Terazi-Boğa	Venüs
Oğlak-Kova	Satürn
Akrep-Koç	Mars
Başak-İkizler	Merkür

Batlamyus'un *Tetrabiblos*'undan alınan bu listede Aslan'dan Akrep'e kadar olan burçlar gündüz, diğerleri gece büyütüdür. Astrolojide gündüz saatlerinde gündüz büyütlarında, gece saatlerinde gece büyütlarında bulunan gezegenlere büyük bir güç atfedilir.

Şeref-Hubût. Astrolojik açıdan gezegenler en etkili zamanlarına belli bir burç derecesinde ulaşır; bu noktaya "şeref" (ism-i tafdili "eşref", altitudo) denir (halk arasında "eşref saat"). Etkinin en az olduğu nokta ise şeref noktasının tam karşı-

sındaki hubûtuttur (derectia). Gezegenlerin şeref ve hubûtları şöyledir:

Gezegen	Şeref	Hubût
Güneş	Koç 19°	Terazi 19°
Ay	Boğa 3°	Akrep 3°
Satürn	Terazi 21° (20°)	Koç 21°
Jüpiter	Yengeç 15°	Oğlak 15°
Mars	Oğlak 28°	Yengeç 28°
Venüs	Balık 27°	Başak 27°
Merkür	Başak 15°	Balık 15°

Ebû Ma'sher'den itibaren birçok müslüman astrologu Grek astrologlarından farklı olarak ayın düğüm noktaları için de şeref ve hubût dereceleri hesaplamıştır.

Hudûd ([fines, terminus] "sınırlar"). Güneş ve ay dışındaki beş gezegenden her biri on iki burç üzerinde belli bir alana sahiptir. Bu alanlara "hudûd" adı verilir. Nasîrüddîn-i Tûsî bu alanların sınırları hakkında çeşitli anlaşmazlıklar bulunduğunu ve en geçerli sistemin Mısır'da kabul edilen olduğunu söyler (a.g.e., s. 59).

Ric'i Hareket. Bettânî'de "hareketü'l-kevâkibi's-sâbite" ve daha sonraki yazarlarda "mubâderatü nuktatü'l-'tidâl" olarak geçen ekinoksların presesyonuna (geceyle gündüzün eşitlendiği ekinoks noktalarının gerilemesi) "takaddüm-i 'tidâleyn" de denilir. Presesyon yerin ekseninin kutup çevresinde ağır ağır salınım yapması, yani yerin dönerken hafifçe yalpalamasıdır. Bu hareket sonucunda itidal noktaları doğuya doğru yavaş bir şekilde girer ve ilkbaharın başlangıcı yılda yaklaşık 50" 27" batıya kayar. Hareketin periyodu yaklaşık 25.868 yıldır. Bu hareket ayrıca belirli aralıklarla kutup yıldızının da değişmesine sebep olur. Zamanımızda kutup yıldızı küçük ayı (ursa minor) takım yıldızının Polaris yıldızıdır. Milâttan önce 13.000'lerde kutup yıldızı Vega ve 3000'lerde Draconis idi; milâttan sonra 7600 yılına doğru Alderamin, 13.600'e doğru yine Vega olacaktır. Ekinoksların presesyonu yani ric'i hareket, yıldızlara ilişkin tesbitlerini kendisinden 150 yıl önce yaşamış olan Timocharis'in tesbitleriyle karşılaştıran Hipparchos (ö. m.ö. 190-120) tarafından keşfedilmiştir. Hipparchos bu hareketin yılda 36" olduğunu var sayar. Batlamyus da (m.s. II. yüzyıl) Hiparchos'un bu hareket için verdiği değeri benimsemiş ve bunun 100 yılda 1° veya bir yılda 36" olduğunu tesbit etmiştir. Bu da göğün tutulum dairesinin (ekliptik) kutbu etrafında 36.000 yıllık bir devrede sürekli dönmesi anlamına gelir. Batlamyus'un

	Unsur	Burçlar Kuşağındaki Yeri	Hâkim Yıldızlar	Refakatçi
Birinci üçgen	Ateş	Koç, Aslan, Yay	Gündüz için Güneş gece için Jüpiter	Satürn
İkinci üçgen	Toprak	Boğa, Başak, Oğlak	Gündüz için Venüs gece için Merkür	Mars
Üçüncü üçgen	Hava	İkizler, Terazi, Kova	Gündüz için Satürn gece için Merkür	Jüpiter
Dördüncü üçgen	Su	Yengeç, Akrep, Balık	Gündüz için Venüs gece için Mars	Ay

Gözlemi Yapanlar	Yer	Yıl	Tesbit Edilen Meyil	Ortalama Meyil	Hatalar
Eratostenes	İskenderiye	m.ö. 230	23° 51' 20"	23° 43' 45"	+ 7' 35"
Hipparchos	Rodos	m.ö. 130	23° 51' 20"	23° 42' 57"	+ 8' 23"
Batlamyus	İskenderiye	m.s. 140	23° 51' 20"	23° 41' 10"	+10' 10"
ez-Zicü'l-mümtehan'da Me'mûn zamanındaki gözlemciler	Bağdat	829	23° 33'	23° 35' 41"	-2' 41"
Benî Mûsâ	Sam	832	23° 33' 52"	23° 35' 40"	-1' 48"
Bettâni	Bağdat	860	23° 35'	23° 35' 26"	-0' 26"
Benî Emâcür	Rakka	880	23° 35'	23° 35' 17"	-0 17"
Abdurrahman es-Süfî	(?)	918	23° 35'	23° 35'	0' 0"
Ebü'l-Vefâ	Bağdat(?)	965	23° 33' 45"	23° 34' 35"	- 0' 50"
Veycen b. Rüstem el-Kühî	Bağdat	987	23° 35'	23° 34' 25"	+0' 35"
Ebü'l-Hasan İbn Yûnus	Bağdat	988	23° 51' 1"	23° 34' 25"	+16' 36"
Bîrûnî	Kahire	1001	23° 34' 52"	23° 34' 19"	+0' 33"
Alphonso Cetvelleri	Gazne	1019	23° 35'	23° 34' 10"	+0' 50"
İbnü's-Sâtir	Toledo (Tuleytula)	1250	23° 32' 29"	23° 32' 19"	+0' 10"
Uluğ Bey	Şam	1363	23° 31'	23° 31' 25"	-0' 25"
	Semerkant	1437	23° 30' 17"	23° 30' 49"	-0' 32"

Tablodaki ortalama meyil, Bessel'in (ö. 1846) aşağıdaki formülüyle hesaplanmıştır:
 $23\ 28\ 18.0-0.48\ 368\ xt-0.000\ 002\ 722\ 95\ xt^2$

bu kabulüne karşılık İskenderiyeli Theon (m.s. IV. yüzyıl), bu hareketin güneş küresinin düğüm noktaları etrafında bir salınımı olduğunu var sayıyordu. Buna göre presesyon hareketinin en yüksek değeri düğümün 8° doğu veya batısındadır ve her seksen yılda 1 derecelik yer değişimi olur. Geriye doğru olan bu yer değişimi 2560 yıl sonunda başladığı noktaya geri döner. Theon'un bu görüşü Hindistan'da kabul edilmiş ve bu yolla İslâm dünyasına geçmiştir. Sâbit b. Kurre'ye göre bu devrenin uzunluğu 4171 1/2 yıldır. Ancak Bettâni, Theon'un bu var sayımını reddetmiş ve kaymanın altmış altı yılda 1° olduğunu bularak geri dönüşün 23.760 yılda gerçekleştiğini hesaplamıştır.

Meyil. Ekliptik ve ekvator düzlemi arasında oluşan açıdır; buna "el-meylü'l-külî" de denir. Ekliptiğin ekvator düzlemini kestiği iki noktadan yaz dönencesi denilen kuzeydeki Yengeç burcunun, kış dönencesi denilen güneydeki Oğlak burcunun başlangıcında yer alır. İslâm dünyasında ekliptiğin meyline ilişkin çok sayıda gözlem yapılmıştır. İbn Yûnus 778-786 yılları arasında gerçekleştirilen ilk gözlem söz eder ve bulunan meylin 23° 31' olduğunu söyler. Bettâni de Rakka'da yaptığı gözlemlerde güneşin zenitteki (sem-tu'r-re's) en yüksek mesafesini 59° 36', en düşük mesafesini 12° 26' ve ekliptiğin meylini de $\frac{47^\circ 10'}{2} = 23^\circ 35'$ olarak tesbit etmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-'Arab, "ntk" md.; Ptolemy (Batlamyus), *Almagest* (trc. R. C. Taliaferro, *Great Books of Western World* [ed. R. M. Hutchins], XVI içinde), Chicago 1952, VII, 5; VIII, 1; Fergânî, *The Elements of Astronomy: Astronominin Özeti ve Göğün Hareketlerinin Esasları* (nşr. ve trc.

Yavuz Unat), Harvard 1998, s. 113, 129-131, ayrıca bk. neşredenin girişi, s. 23 vd.; Hârizmî, *Meftâhu'l-'ulûm*, Kahire 1923, s. 128; Bîrûnî, *el-Kânûnü'l-Mes'ûdi fi'l-hey'e ve'n-nücûm* (nşr. S. H. Bârûnî), Haydarâbâd 1954-56, I, 54-63; a.mlf., *Kitâbü't-Tefhim li-evâ'ili şinâ'ati'l-tencim: The Book of Instruction in the Elements of the Art of Astrology* (nşr. ve trc. R. R. Wright), Oxford 1934, s. 55; Nasîrüddîn-i Tûsî, *Muhtasar fi ilm el-Tencim ve Ma'rifet el-Takvîm: Risâle-i si fasl* (trc. Ahmed-i Dâî, s. nşr. T. N. Gençan - M. Dizer), İstanbul 1984, s. 55, 57, 59; Ali Kuşçu, *Mir'âtü'l-âlem* (trc. Seyyid Ali Paşa, nşr. Yavuz Unat), Ankara 2001, s. 39-41; C. A. Nallino, *al-Battâni sive Albateni Opus Astronomicum*, Roma 1899, I, 292 vd.; Yavuz Unat, "İh-vân-ı Safâ'nın Astronomi Risalesi", *Bilim ve Felsefe Metinleri*, 1/2, Ankara 1992, s. 129-144; W. Hartner, "Mintaka", *İA*, VIII, 212-217; a.mlf. - [P. Kunitzsch], "Mintakat al-Burûdj", *El²* (İng.), VII, 81-87; Otto E. Neugebauer, "Zodiac", *EBr*, XXIII, 982.

YAVUZ UNAT

MISIR

(مصر)

Büyük bir kesimi Afrika'da,
küçük bir kesimi (Sinâ yarımadası)
Asya'da yer alan ülke.

I. FİZİKİ ve BEŞERİ COĞRAFYA

II. TARİH

III. KÜLTÜR ve MEDENİYET

Batıdan Libya, güneyden Sudan, kuzeydoğudan İsrail, kuzeyden Akdeniz ve doğudan Kızıldeniz'le çevrili olan Mısır'ın resmî adı Mısır Arap Cumhuriyeti (Cumhuriyet Mısır el-Arabiyye), yüzölçümü 1.001.450 km², nüfusu 71.000.000 (2004 tah.), başşehri Kahire (10.769.000), nüfusu 500.000'i aşan diğer önemli şehirleri İskenderiye (3.977.000) ve Port Said'dir (Bûr Saîd, 560.000).

I. FİZİKİ ve BEŞERİ COĞRAFYA

Ülke toprakları eski Gondvana kıtasının, temelinde genellikle üzerleri daha genç yaşta tortul tabakalarla (kum taşı, kireç taşı) örtülü gnays, granit, şist gibi kristalin kayalar bulunan bir parçasıdır. Sert kayalar Nil vadisinde yeryüzüne çıktıkları yerlerde çağlayan basamaklarını oluşturmuşlardır. Mısır fizikî coğrafya açısından dört bölgeye ayrılır: Nil vadisi ve deltası, Doğu çölü (Arap çölü), Batı çölü (Libya çölü), Sinâ yarımadası. Doğu Afrika'nın Göller bölgesinden doğan Nil nehri Sudan'dan sonra Mısır topraklarına girer. Nil vadisi Asvan çevresinde derin ve darır. Tropikal bölgede çok genişleyen nehir ülkeye girince daralır ve herhangi bir kol almadan 1100 km. uzunluğundaki vadiyi hafif bir eğimle aşarak Dimyat ve Reşid ağızlarından Akdeniz'e dökülür; eski metinlerde adları verilen diğer ağızlar kapanmıştır. İki kolla deltayı aşan nehrin sahilde kıyı kordonlarıyla denizden ayrılan bazı lagünleri (Maryût, İdku, Burullus ve Menzele gölleri) bulunmaktadır. Nil'in doğusunda kalan Doğu çölü, Kızıldeniz'e doğru Kızıldeniz tepeleri denilen ve bazı dorukları 2000 metreyi geçen bir dağ sırasıyla sınırlanır. Batı çölü Libya sınırına kadar uzanır; Doğu çölünden daha geniş ve alçaktır. Çok geniş ve derin çukurlara dolan sular çevrelerini tarıma ve yerleşmeye uygun vahalar (Sîva, Bahriyye, Feyyûm, Ferâfre, Dâhle ve Hârce) haline getirmiştir. Batı çölündeki Kattâre çukurluğu deniz seviyesinden 136 m. aşağıdadır ve kurak oluşundan dolayı yerleşime uygun değildir. Jeolojik yapısı bakımından Doğu çölüne bağlı olan Sinâ

Resmî adı	: Cumhuriyet Mısır el-Arabiyye (Mısır Arap Cumhuriyeti)
Başşehri	: Kahire
Yüzölçümü	: 1.001.450 km ²
Nüfusu	: 71.000.000 (2004 tah.)
Resmî dini	: —
Resmî dili	: Arapça
Para birimi	: Egyptian pound (Cüneyhi Mısır) = EGP 1 EGP = 100 piastres